

ВОРОБІЙОВ ВІТАЛІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри політичних теорій*

ПОЛІТИЧНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО: ПРОТИРІЧЧЯ, ЗАГРОЗИ, ЕКСПЕКТАЦІЇ

Сучасну демократію відрізняє від її попередніх форм переважно представницький характер. Народ реалізує владу через представників. Термін «представницький мандат» характеризує особу, обрану на певну посаду. Представницький мандат дозволяє особі говорити від імені тих, хто її обрав – виборців.

Модель представницької демократії передбачає, що інтереси народу, або певної групи захищає обраний за результатами виборчих змагань представник. Конституційний Суд України наводить перелік таких осіб: «згідно з Конституцією України представницький мандат мають народні депутати України (частина друга статті 78), Президент України (частина четверта статті 103), депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, а також депутати сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, що прямо зумовлено представницьким характером цих органів (статті 136, 140, 141). Міський голова є головною посадовою особою територіальної громади міста (частина перша статті 12 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні») з представницьким мандатом» [5].

Низку наукових праць присвячено дослідженню особливостей вітчизняного політичного представництва. Ці особливості обумовлені переходом від «догматів тоталітарної ідеології» (М. Чабанна [4]) до політологічної концептуалізації курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Йдеться, передусім, про дослідження Ю. Ганжурова, М. Чабанної, О. Рафальського, Г. Зеленько, В. Медяника, Ю. Древалю, Л. Кочубей, Н. Заяць, Н. Бедрак, ін.

Слід відзначити, що проблематика політичного представництва охоплює як дослідження політичних режимів та діяльності окремих інститутів (партій, парламенту тощо), так і політичної участі, електоральних кампаній, політичної довіри, політичних технологій, політичного вибору й політичних комунікацій. На окрему увагу заслуговують питання організації публічної політики та процесу публічного адміністрування. Погодимося із Н. Заяць: «Конституційна природа народного представництва полягає в тому, що, з одного боку, воно розглядається як органічний елемент у системі влади, а з іншого, – надає можливість громадянам брати участь у правлінні загальними, насамперед державними, справами через своїх представників» [3, с. 131]. Одними із головних загроз для демократії в Україні (передусім, для представницької демократії) є «партія влади» та медіакратія. Їх розвиток свідчить про монополізацію представництва у руках штучних політичних утворень:

партійної номенклатури та власників медіа-холдінгів. Дійсно, сьогодні розвиток інформаційних технологій та мережових комунікацій є не лише благом, а й викликом. Відзначимо: «Демократія, яка утворила дієвий механізм політичного обговорення (іншою мовою – політичних торгів), довела свою здатність забезпечити економічний розвиток країни через створення конкурентного політичного середовища. Проте, залучення широких суспільних верств до процесу вироблення політику складніше (кількісно і якісно) процедуру раціонального політичного вибору, а один із сучасних трендів – медіатизація політики – змінює систему представництва громадських інтересів відповідно до вимог формату та рейтингу мас-медіа... Це призводить до виникнення нових викликів представникам мас-медіа (перетворення суспільно важливої інформації на товар, відсутність структурних змін у відносинах держава – мас-медіа, перетворення політики на медіа-процес)» [6, с. 200].

Представництво демократія потребує постійної комунікації між соціальними групами й політиками. Мас медіа здатні як покращити цей зв'язок, так і спотворити його. Н. Бедрак наголошує на двох протиріччях системи політичного представництва. «По-перше, протиріччя між наявністю власної політичної позиції у представника, уявлень про справедливість та загальне благо (свободою дії політичного актора) та необхідністю дотримуватись настанов виборців, керуватись їх уявленнями, інтересами, наказами. По-друге, сферою, яку охоплює представництво: кого саме представляє політичний актор – усіх виборців окремого округу, найбільш активних з них, жителів області (регіону), країни в цілому, інтереси партії, лобістських груп чи груп тиску? Дані проблеми політичного представництва вирішуються у комунікативній взаємодії між представниками та суспільством за участі «інформаційних посередників» – мас-медіа... Дуалістична природа політичного представництва вимагає особливої уваги до комунікативних механізмів політичної взаємодії між виборцями та обранцями, що має сприяти постійному діалогу між політиками та суспільством з визначення порядку денного діяльності політичних акторів. Недостатня увага до політичних комунікацій, або нерозвиненість комунікативної складової взаємодії політичних акторів та громадян може призвести до відчуження влади від суспільства» [1, с. 180].

Саме відчуження стало однією із головних характеристик радянського політичного режиму і призвело до краху. Серед основних причин відсутності дієвої системи політичного представництва – відсутність реального розподілу гілок влади та напівпрофесійний статус органів політичного представництва. Хоча, як відзначає Ю. Древаль Верховна Рада УРСР була «важливим елементом тогочасного суспільного розвитку та помітним явищем української історії. Вона була складовою частиною української та загальносоюзної радянської політичної системи, і відобразила складність і суперечливість тогочасної епохи, що не дозволяє оцінювати її якось однозначно» [2].

Подолання відчуженості – це програма-мінімум для підвищення ефективності політичного представництва в Україні. Соціальні

очікування (експектації) щодо поведінки делегованих осіб відносно публічної репрезентації інтересів соціальних груп формуються у процесі комунікації між обранцями та виборцями. У комунікативному просторі, на перетині горизонтальних та вертикальних політичних відносин, експектації визначають легітимність політичних акторів. Але не слід забувати, що усе це відбувається за активної участі мас медіа, які сьогодні є апологетами індоктринації (маніпулятивного впливу на громадську думку з метою переконання у вірності певної доктрини, вигідної представникам правлячого класу). Останні є однією із детермінант формування спотвореної системи політичного представництва в Україні, адже громадяни, які знаходяться під впливом мас медіа просто не здатні подолати індоктринацію. Єдина відповідь – це критичне сприйняття інформації та запровадження дебатів між політиками у мас медіа.

Завершити хотілось би цитатою, яка відноситься до освіти, але може стати дороговказом на шляху формування демократичної системи політичного представництва в Україні: «Враховуючи розповсюдженість інформаційних технологій та активне використання учнями матеріалів із мережі інтернет, на заваді індоктринації може стати впровадження аргументованих дискусій між учнями з метою формування критичного мислення та раціональної оцінки альтернативних джерел інформації» [7].

Список використаної літератури:

1. Бедрак Н. М. Комунікативний вимір політичного представництва / Н. М. Бедрак // *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.); НУ «ОЮА». – Одеса : Фенікс, 2014. – Вип. 53. – С. 173–183.
2. Древаль Ю. Д. Радянська модель політичного представництва. [Електронний ресурс] / *Державне будівництво*. – № 2. – 2012. Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/1/01.pdf>
3. Заяць Н. В. Конституційно-правовий інститут народного представництва та його роль у демократизації суспільства / *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. – Випуск 83 (Частина II). – 2009. – С. 130–138.
4. Політична наука в Україні. 1991–2016: у 2 т. Т. 2. Теоретико-методологічні засади і концептуальні підсумки вітчизняних досліджень / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса – К.: Парлам. вид-во, 2016. – 704 с.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 49 народних депутатів України і виконавчого комітету Вінницької міської ради щодо офіційного тлумачення положень статей 38, 78 Конституції України, статей 1, 10, 12, частини другої статті 49 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (справа про сумісництво посад народного депутата України і міського голови) від 6 липня 1999 року № 7-рп/1999. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ccu.gov.ua/en/node/17314>

6. Яковлев Д. В. Опоненти демократії: роль «партії влади» та медіакратії у пострадянській політиці // *Молодий вчений*. – 2014. – 12 (9). – С. 198–201.
7. Kroytor, A. V., Yakovlev, D. V., Aleksentseva-Timchenko, K. (2019). 'Apostles' of indoctrination: ideological peculiarities of representation of religious choice of Ukraine in the system of secondary education (based on analysis of expert interviews). *IdeologyandPolitics* (2), p. 127–146.

Ключові слова: політичне представництво, експектація, представницька демократія, відчуження, політична комунікація, індоктринація, мас медіа.

Ключевые слова: политическое представительство, экспектация, представительная демократия, отчуждение, политическая коммуникация, индоктринация, масс-медиа.

Key words: political representation, expectation, representative democracy, alienation, political communication, indoctrination, massmedia.

ШТУРМАРЕВИЧ ДМИТРО ОЛЕКСІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри політичних теорій*

«ДОКТРИНА ГОРБАЧОВА»: КРАХ ІМПЕРІЇ ЧИ ПЕРЕМОГА НОВОГО МИСЛЕННЯ?

Актуальність даної теми зумовлена розвитком протиріч на міжнародній арені, причини яких було закладено наприкінці 80-х років ХХ століття. Головною метою є освітлення цієї теми та можливість простежити вплив «Доктрини Горбачова» на сучасні політичні процеси у пострадянському просторі.

«Доктрина Горбачова» була озвучена вперше у 1988 році на Генеральній асамблеї ООН. Це принципи щодо зміни управління комуністичною державою, які мають вплив і на сьогоднішній день. «Доктрина Горбачова» означає принципи гласності, економічного прискорення і «нового мислення», які були озвучені ще в 1986 році на XXVII з'їзді КПРС. Вони здійснили великий вплив не тільки на внутрішньодержавний устрій, але і на світову спільноту.

Як вважав П. Б'юкенен :»Головним чином варто відзначити що сама ідея про «перебудову свідомості» і трансформації як держави, так і міждержавних відносин була своєчасною. Однак реалізація задумів і їх оцінка на сьогоднішній день залишається предметом дискусій» [1, с. 118].

Дану проблематику в своїх дослідженнях висвітлювали: Дж. Метлок, М. Полинов, О. Гуськова, О. Стикалін, П. Б'юкенен, Д. Чобіт, О. Яковлев, Д. Яковлев, Ю. Шаповал та інші.

Прийнято вважати «Доктрину Горбачова» виключно інструментом зовнішньої політики, однак спочатку вона виходила з перетворень всередині СРСР. З моменту початку перебудови і аж до 1988 року,